

2 «Stádasámij guovdásj bájke» – majt sáme urbanisierima birra diehtep ja goabbelin stádasáme árru?

Mikkel Berg-Nordlie
NIBR-OsloMet, seniordutke

Tjoahkájgæsos

Gånnå li stádasáme «guovdásj bájke»? Máhttep gus gudik goassak dav diehtet, daj dáhtáj ma miján li uddni? Dát artihkal lájttásit gehtjat nágın tállagáldojt sámij birra, ja konkludieri dajna ahte ij la nav buorre dille. Sierraláhkáj jus stádaárroj sámij birra giehttop – ja gá sjaddi ájn vil ienep stádasáme, de sáme álmmuklåhkåma majda sij e fárruj váldeduvá, binnebut ja binnebut ávdedi álles sáme álmmugav. Kvantitatijva dáhtá sámij birra li lähkám (a) iehpedárkkela ja málssudahkes ájge milta mij guosská sáme definisjávnå hárráj; (b) geografijjalasj såvnåj milta váj moadda sáme álgoduvvi, ja muhttijen jut dáttja li fáron; (c) sámijt álgodam dássju definisjávnåj ano baktu. Artihkal argumentieri ahte mijá buoremus vœdtsak dutkama hárráj, li sámedikkij jienastuslágo, vájku ælla ga da állu perfekt. Låhpan artihkal aj gávvit makkir stádasuohkana ma littji sámij urbána «guovdásj guovlo» – sihke Sámeednamin ja Sámeednama álgolin – ja gatját majt politihkkára ja dutke máhttia dahkat sáme sebrudagá urbanisierima hárráj.

Man urbanisieriduvvam li udnásj sáme, ja makkir urbána guovlojñ árru? Dájda gatjálvisájda l gássjelabbo vásstádusáv gávnнат gá ihkap lidji jáhkkám. Vuostasj tjuolmma l ahte gatjálvisájñ li buojkulvisá majt máhttia moatte láhkáj definierit: «urbanisierim», «urbána guovlo», ja gájkin ávdemusát «sábme». Nubbe tjuolmma l ahte dálásj kvantitatijva dáhtá sámij birra ij la állu buoremus sámij urbanisierimav átsädittjat.

Dán kapihtala vuodo l ávdemusát girje *An urban future for Sápmi?* (red. Berg-Nordlie, Dankertsen og Winsvold 2022a), namálattjat girje nuppát kapihtal *Cities in Sápmi, Sámi in the Cities* (Berg-

Nordlie og Andersen 2022) ja álggokapihtal (Berg-Nordlie, Dankertsen og Winsvold 2022b). *An urban future for Sápmi* NFR-prosjevta *Ei urban framtid for Sápmi?* oajvvealmodibme. Prosjevtan ságájdahtijma, medijájt ja dokumentajt átsådijma dajna ájggomusájn ahte galgajma oahppat gáktu sáme urbanisierim la politihkkaj, sosiála vidjuríja ja identitiehtajda vájkudam. Prosjækta lij navti kvalitatijva dutkam nágín fenomiena vájkudusájda, mij iesj aktu kvantitatijva láhkáj mihtiduvvá.

Konklusjávnå sáme urbanisierima birra ma tjuovvu dássju kvantitatijva dáhtájt galggá agev várrogisát ávdedit. Ajtu l tállamateriálla nuoges buorre váj málhttep javllat sáme urbanisierimprosæssa l jádon. Máhttep aj várrogisát javllat makkir urbána suohkana li sierraláhkáj ájnnasa dán aktijuodan. Dán kapihttalin biedjap ávddán nágín dákkir konklusjávnåjt, ja majt galggá mujttet gá dájt láhkå.

Vijddásappot galgav vuostatjin oanegattjat kommentierit nágín guovdásj buojkuldagáj definisjávnåjt, ávddál lájttálisát gehtjadav nágín vuogjida ja gáktu l gæhttjalam sáme demografijjalasj dáhtájt áttjudit. Ja de ájgov – sierraláhkáj navti jut sámedikkij jienastuslágoj dáhtájda vuosedav – oajvvadit nágín vejulasj vásstádusájt gatjálvissaj makkir suohkana li ájnnasabmusa sáme urbanisierima aktijuodan. Vuostatjin ájgov tjadádit nuorttarijkaj ländajt Vuodna, Svierik ja Suobma – ienemusát Vuonarijkav gehtjadav – ja dan manjela Ruossjav. Návti dagáv danen gá Ruossja sámijn la állu ietjálágásj urbanisierimhistávrå gá nuorttarijkaj sáme, ja dille dáhtáj hárráj la ietjálágásj lulle ja alle gaskan.

2.1 Majt merkahi bágo?

2.1.1 Mij la urbanisierim?

Urbanisierim máhttá liehket demografijjalasj fenomiedna jali kultuvralasj fenomiedna. Manjemusá aktijuodan li muhtem kultuvralasj merka ma li urbána, jali urbanitehtas vájkuduvvam, ja de sjaddá sáhka kultuvralasj «urbanisierimis» aj sijájs gudi rurála bájkijn árru – dagu Willerslevs (2010: 190) gávvit álggoálmmugijt vissa ásijn Sibijras «urbána ulmutja stáda dagi». Dát kapihtal gal állásit gávvi urbanisierimav demografijjalasj prosæssan.

Valla mij la de «urbána guovllo?» Dási ij aktak guorrasa. Gå la sáhka mierredit mij la sierraláhkáj edna ulmusj avtan sajen de ulmutja duoppen dáppen ja iesjenga ájgen moatte láhkáj dav gehtjadi. Girjen *An urban future for Sápmi* mierredijma mij dákmadiddje ahte vuolemus rádje gå tjoahkkebájkke l «urbána» le gå dáppe árru binnemusát 5.000 viesáda, ja bájkke l «stáda» (city) 50.000 viesádij rájes (Berg-Nordlie, Dankertsen og Winsvold 2022b). Dájt definisjávnåjt adnep aj dán kapihtalin: jus suohkanin la tjoahkkebájkke >4999 viesádij, de la «urbána suohkan», ja jus ælla, de la «rurála suohkan».

Dát merkaj galggá nággin vidjurijt mujttet gå la sáhka «urbána ja rurála suohkanij birra». Nággin bájke maj birra lip hárjjánam ájadallat «stádan» nuorttalij skandináva perspektijvan, báhtsi álggolij danen gå kriteriha e kultuvralasj urbanitehtav gehtjada. Tjoahkkebájkke dagu Kirkenes (Girkonjárga) ja Røros (Plaassja) littji dávk stádaj lágjáta kultuvralattjat, valla gå dáppe árru 3.383 ja 3.836 viesáda (Askheim 2022b; Haugen 2022) de dán aktijuodan e urbána guovlon aneduvá ja suohkana gánná dá bájke gávnnují ælla «urbána». Ietjá vijor le ahte «urbána suohkana», duola dagu Tromsø (Romsa) ja Hammerfest (Hámmárfeasta), li sihke urbána guovdásj ja vijdes rurála guovllo dan birra ma ælla urbána tjoahkkebájkke. Urbána suohkanij li álu sihke urbána ja rurála sáme álmmuk.

2.1.2 Mij la sáme urbanisierim?

Vájku dállea lip ásadir «urbána guovllo» definisjávnåv de máhttá sáme urbanisierim merkahit vehi ietjálágásj vidjura: le gus urbána guovloj sjaddo histávrálattjat Sámeednamin – jali gå ienep sáme stádajda árruji, vájku Sámeednama álggolij? Jur dán kapihtalin galggap gehtjadir sámi urbanisierimav, daj nielijin stáhtajn ma li Sámeednamav gaskanisá juohkám.

Sámi urbanisierima dágástallamin de la dát gullunagi ádå vijor, valla ij la má makkirak ádås ahte sáme li urbána guovloj gávnnum ájgij tjadá. Akta sivájs dasi gå sámi urbána viessom ajtu dágástaláuvvá dagu juoga mij la ádå ja amás sáme sebrudahkaj, la gå sáme dagu moadda ietjá iemeálmmuga, li ruralisieriduvvam. Iemeálmmugij ruralisierimij máhhti gullut moadda mekanisma ma nubbe nuppev nanniji:

duodden dasi gå dáltja li ienebut stádajda árrum, de muhtem saijin li tjabu nággim iemeálmmugijt stádajt guodájtjat; ihkap dárojduhttem le lähkám nannusabbo stádajn, ja urbána iemeálmmuga ihkap li vuojnnemahttásin dagáduvvam ideologijjalasj ájáodusájs majn álggoálmmuga assosieriduvvi dálusj ájgij, iehpesivilisieriduvvam ja iehpeurbána (Andersen og Peters 2013: 379–80; Dankertsen 2022; Denis 1997; Dorries et al. 2019: 10 – 11; 2013: 82) Dákkir demografijjalasj ja diskursijva prosessa merkahi ahte álggoálmmuga e stádajda ja urbána birrasjida gullu, ja duodasti stádajt ienepláhkoálmmuga domiednan madi rurála guovlo sjaddi iemeálmmugij guovlo.

Álggoálmmukkultuvrra galggá liehket smávva bájkij fenomiedna, madi álggoálmmuga ma báhtsi stádajn jali dákku jáhti galggi – sosiolåvgå Chris Andersen (2022) milta – bierggit ulmutjin, valla jábmet álggoálmmugin.¹

1900-lågo nalluj lip ajtu vuojnnám nággin saijin dát la rievddamin: álggoálmmuga stádajda jáhtáli, valla bisodit identitihtasa ja kultuvrasa, sæmmi båttå dagu stáda árru álggoálmmugij mättojs gávnadi ruopptot vat ietjasa mättojda, ja manjenagi badjáni ållles buolva stádajn gej la álggoálmmukidentitihtta álgo rájes juo (Dorries et al. 2019; Peters og Andersen 2013). Dát globála fenomiedna rievddat sihke stádajt ja álggoálmmugijt, ja sáme li oassen dássta.

2.1.3 Guhtimusj la sábme?

Valla gudi lip de mij sáme? Ássje l navti ahte ij gávnnu gájkkásasj mærrádus guhtimusj la sábme. Duohta iellemin de iesjuguistik ulmusj máhttá ietjas sámevuodav tjadnat viek moatte ássjijda – lehkus dal berajvuohta jali ietjá familljatjanástahka, sosiála jali kultuvralasj tjanástahka, giella ja genetihkalasj máddo. Nágina dættodi dássju avtav dájs, soabmásij sáme identitihtta l kombinasjávnå moaddásij dájs, ja iehtjáda vas miejnniji ahte akta jali moadda dájs tjanástagájs iesj aktu ij la nuoges váj ulmusj galggá sábmen liehket (Beach 2007; Berg-Nordlie 2022; Nilsson 2020). Dákkir rijddo tjerdalasj «rájáj» birra ij la dássju sámi gaskan – dákkir sáhka l vargga juohkka tjerdalasj juohkusa hárráj – valla dát rádjá l ihkap sierraláhkáj hásstaliddje dajda juohkusijda gejn ij la stáhtta, ja navti ij máhte adnet stáhtaviesáda definisjávnå dasi jus gullu nasjávnåj jali ij.

Árggabiejen máhttá liehket ienep pragmatihkalattjat rabás moattelágásj sáme definisjávnåjda, valla gå galggá gæhtjalit kvantitatijva láhkáj vásstedit galla sáme gánná árru, de ihkap ij besa «sáme» definisjávnå tjielgadimes analijsan. Valla dán kapihtalin iv galga

¹ Andersena (2022) ållles sitáhtta le «In such modernist thinking – and the basic discourses that undergird modernity – “urban” and “Indigenous” are mutually exclusive and thus, incommensurable: everyone knows, according to such deeply furrowed discourses, that cities are places where Indigenous people go to live and where Indigenous cultures go to die.»

makkirak lágásj “riekta” sámedefinisjávnåv dahkat, ja buorre l dat. Galgav iehtjam ráddjit gehtjadittjat nággin tjuolmajt ma báhti definisjávnnágratjálvisá diehti gá galggá sáme urbanisierimav dutkat.

2.2 Gåktu láhkå galla sáme gávnnuji?

2.2.1 Nuorttarijkaj stáhtaj talladiedo sámij birra

Nuorttarijkaj tállamateriálla sámij birra li ájgij tjadá lähkám ráddjiduvvam gá galggá gávnnat gánnå sáme árru. Tjuolmaj gaskan la duola dagu dat jut moatte lágásj definisjávnå gávnnuji, jut säemmi ulmusj moattelágásj tjerdaijn tjáleduvvá álmmuklähkämij, ahte tälla báhti álles geografijjalasj guovlos ja danen gulluji dasi aj dáttja; jali nuppe guovlluj ahte tälla guosski dåssju vissa oassáj sámijs ja navti e álles sáme álmmugav gávvida (Andresen 2021; Aubert 1978: 15; Axelsson og Sköld 2011: 121-22; Bore 2023; Evjen 2008: 241-45, 2011; Hansen 2015: 70-74; Olsen 2006; Sköld og Nordin 2015: 36-37).

Nuppát værálndoaro manjela værránij dáhtádille ájn vil ienep, danen gá nuorttarijkaj stáhta hiejtin tjerdalasjvuoda birra dáhtájt tjoahkkimis (Axelsson og Sköld 2011: 122, 130; Pettersen 2011: 187-88). Navti dáhtá nuorttarijkaj sámij birra viek ráddjiduvvun jur dakkir ájggudagán gá Nuorttarijkan lij nanos ábbálasj urbanisierim. Dille ájn værránij gá nuorttarijkaj stáhta hiejtin álmmuklähkämij sjiemáj milta ja farra ietjá regisstarijs kompilasjávnåv admin – Suobma 1990 rájes, Vuodna ja Svierik 2011 rájes (gehtja Axelsson og Sköld 2011: 118; Jansson 2012; Pettersen 2011: 189-93; Statistisk sentralbyrå 2011); Vuonan ja Svierigin dát aj merkahij ij lim vejulasj ietjas tjáledit sámegielagin. Suoman ájn besaj tjáledit ahte ietjas mánán la sámegiella iednegiellan. Vuonan bæssá jage 2019 rájes ietjas tjáledit sámegielagin (Sametinget.no 2019a), valla dálátjij li dåssju nággin gallegattja dav dahkam – jáhkedahtte danen gá ælla nav moattes gudi dan birra diehti ja gá li iehpetjiegasa manen dát la ájnas (Nrk.no 2020).

Tjuovvovattjat galgap gehtjadit nággin metåvdájt mij guosská kvantitatitiva dáhtájt tjoahkkimij sámij birra Nuorttarijkajn nuppát værálndoaro manjela, sierraláhkáj makta dá dáhtá li viehkken urbanisierimav gávvidittjat.

2.2.2 Sámij «álmmuklågoj tjáledime» nuppát værálndoaro manjela

Danen gá goalmát nuorttarijkaj sámekonferánssa (1959) dav ánodij, de tjadáduvvun dutkamprosjevta 1960- ja 70-lágon ma galggin ávddán buktet kvantitatitiva dáhtájt nuorttarijkaj sáme álmmugij birra. Aju lidjin dá prosjevta ráddjiduvvam dåssju vissa geografijjalasj guovloj sáme álmmugav gávvidittjat, ja admin sábme definisjávnåjt majt máhttá problematisierit.

Suoman vuostatjin rudájt åttjudin dákkir guoradallamijt tjadádittjat majt Nuorttarijkaj Sámeráde ánodij (Aubert 1978: 16). Dát tjadáduváj jagen 1962 sáme áhpadiddijs ja studentajs gejt Karl Nickul jádedij (1977: 93-94). Guoradallamin lij sihke geografijjalasj ráddjim ja sábme definisjávnå maj diehti moadda sáme báhtsin ålggolij. Dåssju Lappi läna nuorttalamos árro álmmuk lágåduváj: rurála suohkana Enontekiö (Eanodat), Inari (Aanaar), ja Utsjoki (Ohcejohka), aktan Sodankylä (Soadegeillii) ja Kittilä (Gihttel) nuorttalap oase. Dát ráddjim le viek muodugasj dan guovlo mij manjela, jagen 1995, definieriduváj Sámiid ruovttuguovlu jali “Sámiij sijddaguovllo” Suoman – valla de lidjin oase Kittiläs báhtsám (Aubert 1978; Seurujärvi-Kari 2005a: 234-37). Sáme lidjin sámegielaga jali sij gænna lij binnemusát akta áhkko jali áddjá guhti sámástij (Lehtola 2005; Nickul 1977; Seurujärvi-Kari 2005a: 234-37), mij la ienep ráddijijiddje definisjávnå gá udnásj njuolgadusá bessat Sámedikke jienastusláhkuj Suoman ja Svierigin.

Svieriga bielen dáv guoradallin jagijn 1972-73. Guoradallama vuodon lidjin ællósáme, valla lágojda gullujin aj ællósámi familja ja fuolke. Dánna aj li vissásit moadda sáme ja sámij mättoja báhtsám. Guoradallamin gávnnin Svierigin árrun 15.342 sáme dalloj, valla merustallin ahte álles sáme álmmuk lij jáhkedahtte birrusij 17.000 – stuorra láhko, jus buohtastahttá suoma biele 3.400 sámij, valla dagu sosiolåvggå Vilhelm Aubert (1978: 16) várrodij de lidjin dá guovte ländaj sámedefinisjávnå nav sierralágátja áhte ij lim vejulasj njuolgga buohtastahttet (Aubert 1978: 16-17; Axelsson og Sköld 2011; Sköld og Nordin 2015; SOU 1975: 99, 77-90).

Vuona biele guoradallam, mav Aubert jádedij, tjadáduváj 1970 álmmuklähkáma bále, valla dat lij ráddjiduvvam vissa láhkåmguovlojda gálmå nuorttalamos fylkajn. Gatjádin 89,7 prosentajs Finnmárko fylka álmmugijs jus lidjin sáme mättojs; 22,9 prosentajs Rámså fylka álmmugis; 6,1 prosentajs Nordlánda fylka álmmugis; ja ij avtastik dáj gálmå fylkaj oarjelin (Aubert 1978: 113). Navti bátsij sihke Sámeednama oarjemus oase ja Sámeednama oarjelin árro sáme. Aubert (1978: 18-19) iesj dættodij návti báhtsin moadda sáme, aktan álles urbána sáme álmmuk. Aubert vuosedij dutkamij mij ij lim ájn almoduvvam, Lina Homme ja Reinhard Mook baktu gá tjálij ahte Oslo (Oslove) ja Tromsø (Romsa) dávk lidjin stáda edna sámij. Nammadij aj Bergen (Biergun), Trondheim (Tråante), Harstad (Hársttak), Narvik (Áhkkánjárga) ja Bodø (Bådåddjo). Ij lim aktak dájs suohkanijs fáron guoradallamin.

Daj láhkåmguovlojn gánnå gatjálvissjiemáv oadtjun, árrun dalloj tjoahkkáj 113.874 ulmutja. Sijájs javllin 9.175 sij ietjasa sábmen admin; 10.535 javllin sámegiella lij sijá vuostasjgiella; ja 19.635 ahte sámegiella lij binnemusát avta áhko jali ádjá vuostasjgiella (Aubert 1978: 21-22). Aubert konkludierij ahte dán geografijjalasj guovlon gánnå sán lij dutkam, ja jur guhka dárojuhttema ájge manjela, lidjin 27.646 ulmutja gej lidjin «sáme

tjanástahka.» Dán lâhkuj gullujin aj sij gudi ettjin máhte jali sidá vásstet tjerdalasjvuoda ja/jali áhkoj/ádjáj giela birra – Aubert tjálij dáróduhttema diehti lidjin dávk moaddása gudi ettjin sidá ietjasa sámevuoda birra diededit, jali ettjin diede jali lidjin iehpesihkara ietjas tjerdalasjvuoda birra. Dættodij aj ahte sámij lâhko «littji lassánam viek álov jus lidjin stádaj álmmugav aj lâhkâm.» Aubert (1978: 113) miejnnij aj ahte «Vuonan littji dávk binnemusát 40 000 ulmutja gej iellemdille juoktá I vájkuduvvam dassta gâ sij li sáme» váni tjielggimis gáktu lir jur dán lâhkuj boahtám. Dallutjis la tállea 40.000 duolloj dálloj ihtám «galla sáme Vuonan árru» tällan, gitta udnásj bæjvváj (Pettersen 2015; 2019).

Galggá val mujtet Aubert iesj, manjel gâ dájt tällajt lij vuosedam, aj javlaj «ij gávnuu makkir álmmuga lâhkâm mij máhttá mierredit galla sáme Vuonan árru» (Aubert 1978: 113, 118).

2.2.3 Ådåsap nuorttarijkaj guoradallama: geografijjalasj sávnå ja jienastuslågo

Nuorttarijkaj stáhtajn ep besa statistikhkav dahkat divna sámij jalik sámegielagij birra – dákkir dáhtá e gávnuu. Ávdep dáhtá sámevuoda ja sámegielä birra li iesigenga lâhkáj nievre, ja ådåsap sáme statistikhka I dagáduvvam dakkir kategorijaj milta majda e divna sáme gullu, ja muhtijin li dáttja ja rivggo aj manjen daj lågojn. Navti sjaddá gâ adná geografijjalasj guovlojt dagu Vuona ja Sviera «giellaháldadimguovlo», Vuona STN-guovlo, ja Suoma «sijdaguovlo» Sámiid ruovttuguovlu. Dáj guovlojn árru moadda sáme, valla aj edna dáttja. Vuonan ja Suoman la duodden navti lâhkám ahte urbána suohkana e dájda guovlojda gullu – ja navti urbána sáme állu gáhtu gâ dá geografijjalasj guovlo aneduvvi sáme vidjurijt guoradalatjt. Manenagi gâ sáme urbanisierim lassán, de sjaddá gássjelabbo konklusjávnåjt dahkat álles sáme álmmuga birra jus dássju rurála guovlojt guoradallá.

Gå Solstad et al. (2012: 26) galggin guoradallat galles sámásti Vuonan de tjállin danen gâ udnásj sáme nav jáhtáli, de dássju «rikkavijddásasj guoradallama baktu máhttá állásit vásstedit». Valla dav ettjin máhte dahkat prosjevta ressursaj ja ájggemiere milta. Danen gâ sihtin garvvet dajt metodihkalasj ráddjimijt muodugasj guoradallamis jages 2000 (SEG 2000), mij de dássju vissa rurála guovlojt guoradaláj, de Solstad et al. (2012: 27-28) definierijin bargonisá állessjattuk sáme álmmugav Sámedikke jienastuslågo milta – ja kombinierijin kvantitatijva gávnnusijt muhtem oases jienastuslágos kvalitatijva átsádimij vissa geografijjalasj guovlojs, majda aj gulluji urbána suohkana Tråmsså, Bådåddjo ja Oslo.

Sámedikkij jienastuslågo li viek miellagiddis gálldo dáhtájda sáme álmmuga birra: gâbttjá álles ländav ja danna li sihke rurála ja urbána árro sáme. Valla da ráddjiduvvi aj dassta gâ dá ælla divna gudi ietjasa

sábmen adni, danen gâ hæhttu dâjmalattjat ietjas sábmen tjaledit, ja tjaledime kritierihij diehti. Ælla divna gudi ietjasa sábmen adni gudi kritierihijt állidi, ja duodden gávnuuji aj sij gudi máhttí ietjasa tjaledit, valla ælla dav dahkam. Mâhttí liehket moadda sivá manen sáme e ietjasa tjaleda, ihkap e heva politihkas berusta jali ihkap li viek politihka vuosstij (Pettersen 2015; Berg-Nordlie og Pettersen 2021). Jienastuslågo li «register-to-vote» vuogádagá, ja de la dábálattjat navti ahte sij gudi ienebut politihkalattjat berusti aj ietjasa tjaledi gâ buohtastahtá sijáj gudi e berusta – vájku dát effækta dát muhtem mudduj binnu danen gâ moaddása jienastuslågov gehtjadi identitiehttaregisstarin farra gâ jienastiddjj regisstarin, gâ sjaddá «sáme álmmuga registar». Ietjas jienastuslåhkuj tjaledit la muhtemjda tjabu ájnas manemus lávkke álles ælládahtedum sáme identitiehttaj (Berg-Nordlie 2022; Berg-Nordlie og Pettersen 2021; Bergh og Saglie 2011; Selle et al. 2015: 152–54). Ajtu, jus mannap *Borgerrolleundersøkelsen* (2006) åtsådibmáj vissa oases álmmugis daj suohkanijen ma dalloj lidjin Sáme giellaháldadimguovlon Vuonan,² de vuojnep 17 prosenta dallusj respondentajs ællim ietjasa jienastuslåhkuj tjaledam, vájku lidjin bessat (Selle et al. 2015: 28–9).

Duodden gatjálvissaj makta nuoges sáme li ietjasa tjaledam, boahtá aj gatjálvis jus nágina gudi *ettjin galggam jienastuslåhkuj bessat* li ietjasa tjaledum. Vuonan li gullum buokulvisá ahte gávnuuji dakkára gudi e ietjasa sábmen ane gudi li jienastuslåhkuj ietjasa tjaledam, jienastuslågo subjektiva kritierihij vuosstij, valla ij la buorak diehtet galles sij li (NRK 2022).

Gå jienastuslågojt adná sámijt buohtastaládij iesigenga stáhtajn de galggá mujtet tälla ælla állu buohtastahtte: buokulvissaj li Suoma biele sámedikke jienastuslågon aj máná duodden álessjattugijda (Samediggi.fi 2023). Ietjá vior le ahte diededitime kritierihá málssu stáhtas stáhttaj: madi suoma ja sviera bielen galggá dujna áhkko jali áddjá guhti sijdan sámstij, de dát rádje laseduváj mâtтарáhkojda-/ádjájda Vuonan jagen 1997. Suoma kritierihá ajtu aj dibddi ulmutijjt ietjasa tjaledit viek dálusj mâttoj statusa milta almulasj regisstarin, mij la akta sivájs gâ Suoman le edna rijddo gáktu jienastuslåhko háldaduvvá ja gudi dâhku bessi (Sveriges radio 2022). Manenagi li aj rijdo dáj vidjurij badjánam sviera ja vuona bielinj aj (Sveriges radio 2016). Dájt rijdojt máhttá ihkap návti tjoahkkáj giesset: nágina balli ahte ælla nuoges sáme mâttojs assimilieriduvvam slevtajs ja guovlojs gudi bessi ietjasa tjaledit – ja iehtjáda vas balli jienastuslågon sjaddá ieneplâhko ulmutijjs gudi e ávvánis jali viek binnáv gullu sáme kultuvrraj ja sebrudahkaj (Beach 2007; Berg-Nordlie 2015b; Björklund 2016; Junka-Aikio 2014; Laakso 2016; Lehtola 2005: 164–65; Nyssönen 2015; Pettersen 2015). Dáj

² Karasjok (Kárášjohka), Kautokeino (Guovdageaidnu), Nesseby (Unjárja), Porsanger (Porsáŋgu) og Tana (Deatnu). Kåfjord (Gáivuotna) lij aj Sáme giellaháldadimguovlon dalloj, valla ittijj váldeduvá fárruj.

rírdoj duogen vuohtuji dávk, muhtem mudduj gájt, sierra vuodoájadusá mij dat merkaj sábmen liehket: le gus dánna ienemusát sáhka kultuvrraj ja sebrudahkaj gullut, jali ienemusát mättoj birra (Beach 2007; Berg-Nordlie 2022; og Pettersen 2021; Nilsson 2020)?

2.2.4 Dáhtágáldo sáme urbanisierima birra

Nuorttarijkaj stáhtaj dáhtájn sámij birra nuppát væráltdoaro manjela li nágín vuodulasj ráddjima.

Gå dáhtájt la tjoahkkim vissa *geografijjalasj* sávnájs de li vissa guovloj sáme, dábállattjat urbána sáme gudi e dáhtájn gávnnu. Dajn máhttii aj rivggo ja dáttja, mij vas máhttá vájkudit báhtusijda dalloj gå galggá mihttit sieradusájt sámij ja dáttjaj gaskan sæmmi guovlon - duola dagu makta jáhtáli. Jus sæmmi bále tjerdalasjvuoda birra gatját de máhttá dákkir sieradusájt gávvudit, valla ajtu vájlluji dáhtá sámij birra ietjá guovlojs. Gå ájggu dáhtájt tjoahkkit *dássju sámij birra*, de boahtá dat tjuolmma ahte ij gávnnu definisjávná guhtimusj le sábme majt divna sáme máhttii dáhkkidit.

Vuogas la *sámedikkij jienastuslágojt* adnet danen gå dá *jienastuslágo* duodaj gábbtji álles lándav, ja navti garvvá hásstalusájt ma li tjanádum *geografijjalasj* sávnájda, ja dáppe li dássju sáme. Ajtu la aj navti ahte ælla divna sáme *jienastuslágon*, ja duodden li muhtem dáttja aj dáppe. *Jienastuslágo* li ajtu buoremus "sámeregisstar" ma miján li Nuorttarijkaj. Da li sáme demokratija vuodogierge, ja navti da ávdásti álles sáme álmmugav. Manen galggá de liehket nav gássjel *jienastuslágojt* adnet sámij ávdástdidden ietjá aktijuodajn aj? Dán kapihtala láhpan galgav giehtadallat *jienastuslágojt* buorre álggon sáme urbanisierima birra oahppat – vájku dal galggá mujttet dájn dáhtájn li aj ráddjimusá.

2.3 Sáme urbanisierim nuorttarijka stádajn

2.3.1 Urbanisierim Sámeednamin – ja Sámeednama álgusjbælláj

Nuppát væráltdoari manjela sjattaj edna urbanisierim ja sentralisierim nuorttarijkaj stáhtajn. Sámeednama fylkaj álmmuklåhkoi jagiin 1951–2017 ittij sjatta sæmmi álov gå rijkka ietján: dássju Oarjje-Trøndelag, fylkka stuorristádajn Roandem (Tråante), sjattaj birrusij sæmmi álov gå lánnda ietján. Gå ienep mikrodásev gehtjadip de vuojnet ahte vájku ulmutja smáv bájkijs ierit jáhtálin, de lidjin gal nágín urbána suohkana nuorttalín ma sjaddin: Tråmsså (Romsa), Alta (Áltá), Bodø (Bådåddjo) ja Roandem (Tråante) sjaddin viek álov 1960-lágo rájes gitta jahkáj 2017 (SSB 2023a).³

³ Ájgen ávddála 1970-lágo biedjin aktij edna suohkanijt Vuonan. Váj ep galga dákkir álmmuklåhkolassánimijt láhkåt ma li dáhpáduvvam danen gå suohkanijt li aktidam, de lip gehtjadam ájggudagáv 1964 manjela Roandema, Tråmså ja Alta hárráj, ja 1968 manjela Bådåddjo hárráj.

Svieriga bielen sjaddin suohkana Umeå (Ubmeje) og Luleå (Julev) viek álov jagijt 1968–2017, madi Gierun (Giron) viek binnoj (Statistikmyndigheten 2023). Duodden urbanisierimprosessajda ma dáhpáduvvvi Sámeednamin, de li sáme aj fáron nuorttarijkaj "gámedimen" gå ulmutja oarjás jáhtáli, Sámeednamis álgus. Dán álmmukjáhtema oajveulme gå nuorttat jáhtáli, li Oslo (Oslove), Stockholm (Stuehkie), ja Helsingfors (Helsset) aktan guovlo dáj stuorra stádaj birra (Severeide 2012; Takala og Björksten 2014).

Dá li prosessa ma guoski álmmugij ábbálattjat, valla majda álggoálmuk aj oassálasstá.

Ajtu ep máhte javllat ieneplåhkaoálmuk ja unneplåhkoo állu sæmmi láhkáj dahki vájku ævto li muodugattja. Danen la tjuolmma gå sierraláhkáj dán sentralisierimájggudagáhárráj nuppát væráltdoaro manjel ep heva diede sámij birra.

Ann Ragnhild Broderstad ja Kjetil Sørli (2012) guoradallamij muhtem rurála suohkanijs gánnå árvvedin edna sáme árrun, de gávnajga birrusis gálmadioasse (36 prosenta) divna nuorajs ierit jáhtálin ájggudagán 1964–2007 (Broderstad og Sørli 2012: 54–55; Rustad 2010; Severeide 2012; Sørli og Broderstad 2011: 15–16). STN-guovlo guoradallama vuosedi álmmuk binnu ja vuorastuvvá (Johansen, Rasmussen et al. 2017; Johansen, Möllersen et al. 2020; Sønstebø 2018, 2020). Mij guoská gási ierit jáhtálin gávnajga Broderstad og Sørli (2012: 54) ahte 40 prosenta sijájs gudi ierit jáhtálin dajs suohkanijs majt gehtadin, jáhtin lagámus stádaj, navti l edna sissnálasj urbanisierim dáj guovlojn. Great Plains-guovlon Nuortta-Amerihkan le aj sæmmi láhkáj: sihke Canadian ja USA:an vuojnná ahte álggoálmugava ma urbána guovdátja jáhti, jáhti avta ja sæmmi provinsa sissnjelin (Tomiak et al. 2019: 6). Dákkir lágásj urbanisierimálggoálmugij gaskan la Evelyn Peters navti tjoahkkáj gæssám (tjáledum dáppe: Tomiak et al. 2019) ahte «ietjas ednamij sissnjelin jáhtá» farra gå duodaj «migréri» állu ádá bájkkáj. Broderstrad og Sørli (2012: 54–55; Sørli og Broderstad 2011: 15–16) gávnajga ahte Oslo ja Tråmsså lidjin ájnas saje gási ulmutja jáhtálin dajs guovlojs majt sáj gehtadijga. Dát hiehpá gå buohastahtta gáktu Aubert (1978) dættodijur dájt guokta stádajt, birrusij 30 jage árabut. Jáhedahtte ienemus sáme Oslo ja Tråmsså jáhtáli, gå dá li lánda ja Nuorttalij-Vuona stuorámus stáda, ja dajn li edna vejulasjvuoda alep oahppuj ja bargguj.

Lágo majt lip dánna gehtjadam ajtu e vuoseda jus li sieradusá sámij ja dáttjaj gaskan dáj rurála guovlojn. Tjuovvovattjat galggap ienemusát gehtjadit dáhtájda ma li tjerdalasjvuohata tjanádum, ja lándas lánndaj gehtjadit makkir stáda máhttii liehket ienemus guovdásj stáda mij sáme urbanisierimij guoská.

2.3.2 Vuodna

Dagu lip vuojnnám, de sihke Aubert, Broderstad ja Sørlie nammadin Oslov ja Tråmsåv. Li gus dá guokta da urbána suohkana Vuonan gánnå ienemus sáme árru jus adná Sámedikke jienastuslágov indikáhturin?

Gá gehtjadip Sámedikke jienastuslágó ávddánimev manjemus lágev jagijt de li tjuovvovasj guhtta suohkana urbána kategorija bajemusán: Tråmsså (Romsa), Alta (Áltá), Oslo (Oslove), Hammerfest (Hámmárfeasta), Trondheim (Tráante) ja Bodø (Bådåddjo/Buvvda). Tabælla 1 vuoset duodden ávddánimev Vadsøn (Čáhcesuolu), tjoahkkebákke gánnå ávddála lidjin >4999 viesáda, valla jagij 2018 ja 2019 gaskan ij lim desti urbána (2022: 4.615, Askheim 2022a; SSB 2023b). Bájke histávrå diehti urbána guovllon de ajtu vállddep suohkanav fárruj dán tabellan.

Tabælla 1 (Samediggi.no 2023) vuoset ávdemusát ahte daj stuorra urbána guovloj dille I viek stádes: Tråmsså I bajemusán (2021: 1.824), Alta vas lahusin (1.677), ja Oslo (1.155) sla stádásin Vuona goalmát stuorámus «sámostádan.» Oslo tállea dávk ij la állu duolla gá dasi gullu dássju Oslo suohkan, madi Oslo tjoahkkebákke vijddán viek guhkás suohkanrájáj álggolij. Ajtu I navti ahte vájku biedjap aktij dáhtájt dajs avtset suohkanijs masi Oslo tjoahkkebákke gullu, de oajvvestáda ij sjatta Vuona stuorámus sámostáda, ietjas 1.698 jienastuslähkuj tjáledum sámjij de “oajvvestádasuohkana” jurra vássi Finnmarko stuorámus urbána suohkanav Áltá ja navti e állu jávsá Nuorttalij-Vuona stuorámus stádasuohkanij Tråmsså.

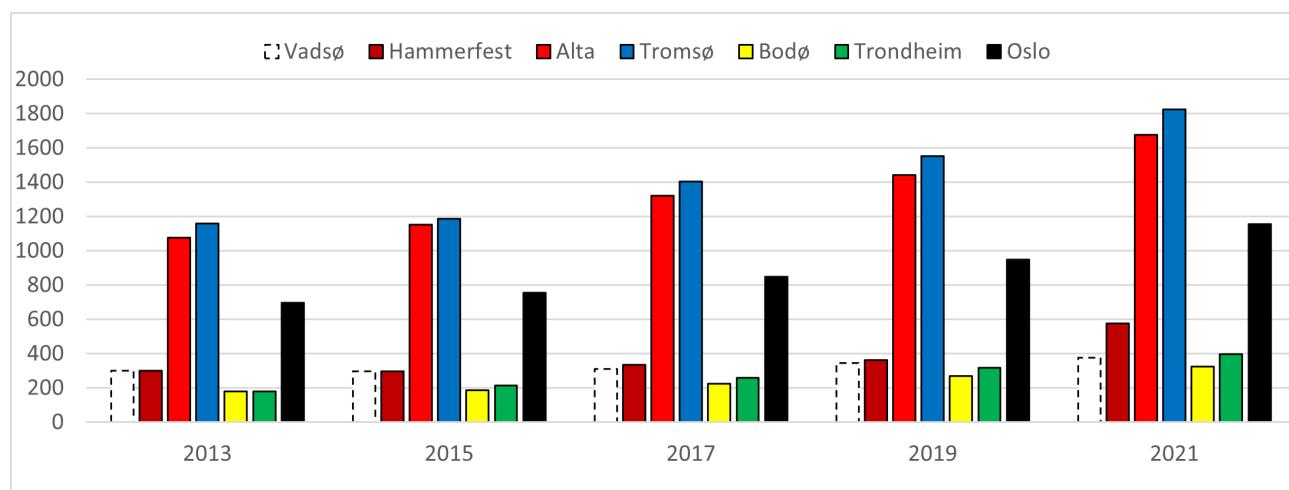
Guhkken dán trio duogen gávnuu “nuppát gárges” sáme urbána suohkanij, majda gulluji Hammerfest (2021: 577), Roandem (396) ja Bådåddjo (326). Hammerfesta stuorra lassánibme 2019 ja 2021 gaskan (+214 jienastiddje) la dan diehti gá rurála suohkan Kvalsund (Fálesnuorri) sjattaj oassen Hammerfest suohkanis jagen 2020 – ja dán suohkanin lidjin 143 viesáda jienastuslágón jagen 2019. Dánnu vuojnnep ahte urbána suohkana sjaddo duodaj le gá suohkanij

Ia ienep rurála álmmuk boahtám duodden. Mij Roandemij ja Bådåddjuj guosská, de lidjin jur sæmmi dásen jagen 2013, valla Trøndelága oajvvestáda I manjenagi guodám Nordlánda oajvvestádav vehi.

Gálmimá urbána suohkana ma ælla tabellan, valla majn li viek moadda jienastiddje ja sjaddi aktelt li Narvik (Áhkkánjárga, +119 váj sjaddá 270), Harstad (Hársttak, +86 váj sjaddá 215), ja Bergen (Biergun, +128 váj sjaddá 227). Jus Vadsø lij dán kapihtala “urbána”-kritierihav állidam, de lij lèhkám viek binná sjadde, varga ganugam tjoahkkebákke sáme jienastuslágó aktijuodan – valla stuoráp gá Narvik, Harstad ja Biergun.

Akta viek ájnas rievddadibme jienastuslágón dán ájggudagán le ahte 2017 rádjáj lidjin guokta rurála suohkana bajemusán jienastuslágón: Sis-Finnmárko suohkana Kautokeino (Guovdageaidnu, 1.572) ja Karasjok (Kárášjohka, 1.393). Dá guovte suohkanij válggabijrra, Ávvovárri, lij juo muhtem mudduj ganugam juo dallutjis gá válggabijrra áasaduváj jagen 2009 (Berg-Nordlie og Saglie 2021). Gá ádå dáhtá jienastuslágó birra báhtin jagen 2019, de lij urbána suohkan vuostasj bále bajemusán: Tråmsså (1.551), vajku dal Kautokeino (1.520) lij lahka. Tråmsså lij gal sjaddam, valla sivvan gá Guovddagæjnno ittij vuostasj sajen biso, lij gá dát suohkan lij massám sáme jienastiddijit. Sæmmi láhkáj lij Alta (1.441) válldám goalmát sajev Karasjok (1.351) – dát rurála suohkan lij aj jienastiddijit massám, valla dánnu lij urbána suohkan ajtu vássám. Karasjok duogen bådij Oslo, man jienastiddijit láhko lahkanahttjáj tuvsán (949).

Tendænssa ahte urbána suohkana li jienastuslágó bajemusán vuojnnet joarkká. Jus máhtsap 2021-tállajda, de la návti ahte vájku Kautokeino (1.573) ja Karasjok (1.378) li aj vehi sjaddam, de sámostádag “vuostasj gárges” ajtu vuojttá gá da sjaddi: Tråmsså I vuostasj sajen, Áltá I vássám sáme kultvrraoajvvestádav Guovddagæjnno, ja sámpolitihkalasj oajvvestáda Kárášjohka ruvva Oslos váseduvvá.

Tabælla 1. Vuona biele Sámedikke jienastuslágó stuorámus urbána guovlo

Vuojnep aj tjielgga tendensav Vuonan ahte nágín urbána suohkana sjaddi ja báhti jienastuslågo bajemussaj, ja muhtem mudduj vuosstebiele tendensav muhtem rurála sámegielä guovdásj guovlojn. Dákkir konklusjávnåv máhttá ajtu problematisierit danen gá talla majt dánna adnep vuoset ållés suohkanida, ja ij dássju suohkanij urbána tjoahkkebájkida. Sihke Trámsán, Áltán ja Hammerfestan li stuorra rurála guovlo ietjas suohkana sissjelin, gánnå aj sáme árru. Bierri aj gatjádallat makta jienastuslågo e ållu duoha dilev gávvida: le gus ihkap navti ahte sáme ma stádajda jáhti jali stádajn bajássjaddi, ienebut gá rurála sáme válliji Sámedikke jienastuslåhkuj ietjasa tjáleedit?

Ietján aj jienastuslåhko vuoset Trámsså I ienemus guovdásj suohkan sáme urbanisierima aktijuodan, madi javllamus ahte Oslo I "Vuona stuorámus sámostáda" ij la ållu duoha – sihke Trámså ja Áltá suohkanij árru ienep sáme gudi li jienastuslåhkuj tjáleduvvam.

2.3.3 Svierik

Paul Pedersen (2015: 104) la dutkam svieriga biele Sámedikke jienastuslågov jagen 2013, ja gávnnam ahte da urbána suohkana ma dåppé lidjin bajemusán lidjin Kiruna (Giron, 1.490), Stockholm (Stuehkie, 664), Gällivare (Vahtjer/Váhčir, 637), Umeå (Ubmeje/Upmeje, 393), Luleå (Luleju, 248) ja Skellefteå (Syöldete, 183). Svieriga biele Sámedikke tallaj milta lidjin da sáemmi suohkana ájn bajemusán jagen 2017: Kiruna ij ájn stuorámus urbána suohkan (1.398), Gällivare (582), ja stádasuohkan Umeå (436) dan manjela (Sametinget. se 2019a). «Nuppát rájdon» Sviergia urbána suohkanij li Stockholm (328), Luleå (294) ja Skellefteå (178) (Sveriges radio 2017, jfr. 2021; Sametinget.se 2019a, b).

Galggá val mujtet oajvvestáda jienastiddij lähko ij la binnum 2013 ja 2017 gaskan, sáhka I farra iesjengja definisjávnåj birra mij la «Stockholm»: Pedersena talla Stockholma hárjá vuosed i länaj, madi Sámedikke talla vuosed suohkanij. Madi Oslo I sihke suohkan ja fylkka, de la Stockholms kommunne ja län guokta sierra avtadagá háldadusán – ja madi suohkan la tjoahkkebájkjes unnen, de la läna tjoahkkebájkjes stuoráp. Jus gehtjat Sámedikke 2017 tallajt ållés Stockholma läna suohkanida tjoahken, de ij 691 jienastuslåhkuj tjáleduvvam. De la Stockholm hæhkkat nuppát sajen urbána suohkanij Kiruna manjela, sáemmi láhkáj dagu Oslo nuppát sadjáj boahá Trámså manjela jus válldá fárruj divna suohkanijt ma Oslo tjoahkkebájkáj gulluji.

Dagu Vuonan de li vuojnnet stáda jienastuslågo bajemusán viek stádása: sáemmi suohkanij birra le sáhka, ja da li bájke Sámeednamin, ietján gá akta bájkke - ríjka oajvvestáda. Akta sieradus mav máhttep gehtjadit le gá li stuoráp sieradusá urbána suohkanij gaskan Svierigin gá Vuonan: Gierun la viek ållo stuoráp

gá då iehtjáda gá buohtastahttá Trámså posisjávnåj Vuonan. Sáemmi láhkáj dagu Vuonan galggá ajtu mujtet svieriga biele "urbána suohkanij" máhtti liehket sihke urbána guovlo ja vijdes ednam biráldis rurála bájkij, dagu buojkulvissaj Gierunin ja Jielleváren.

2.3.4 Suobma

Anna-Riitta Lindgren milta (2015: 238) lij dille jagen 1970 ahte dássju 11 prosenta álmmugis ma lidjin sábenen tjáleduvvam (dat merkaj dan definisjávnå milta mav Nickula prosjækta lij adnám) årrun "sijddaguovlo" Sámiid ruovttuoguovlu) ålgolin.⁴ Åvddål 2011 lij prosenta oasse jienastuslåhkuj tjáleduvvam ulmutiijis lassánam 65 prosentajda (Saamebarometri 2016, 61). Jagen 2019, gá ållés jienastuslåhko suoma biele Sámen (aktan mánáj) lij 10.759, årrun 68,4 prosenta ieneplåhko "sijddaguovlo" ålgolin (Samediggi.fi 2023). Dá dáhtá gal ajtu ælla midjij heva ávkálattja, danen gá guovlo ma li Sámiid ruovttuoguovlu ålgolin li sihke urbána ja rurála guovlo.

Anne Länsman (2008) oattjoj Stuor-Helsinki 2007 jienastuslågo dáhtájt, ja gávnaj dalloj 926 jienastuslågon, ma Länsmana milta lidjin 10,8 prosenta suoma biele jienastuslågos. Länsman aj tjálij dát lähko lij vargga guovte gierde gærddoduvvam jage 2003 rájes, gá lidjin birrusij 500 sáme jienastuslågon dåppé. Dát gávvit man guovdásj Helsinki stáda le suoma biele sámjida.

Máhttep aj suoma biele sáme organisasjávnåjda gehtjadit muhtem lágásj kvalitatjiva indikáhturin gánnå suoma biele urbána sáme árru. Rássjsuoján organisasjávnån Suoma Sámiid Guovddášsearvi le dássju akta organisasjávnå mij la urbána guovlon, namálattjat Mii («Mii») Lappi oajvvestádan Rovaniemi (Roavvenjárga/Ruávinjárgá/Ruá'vnjargg) (Mii Seearvi 2019; Sámiid Guovddášsearvi 2019). Ietjá urbána suohkanij gaskan sáme organisasjávnåj li Helsinki (Helsset) organisasjávnåjn City-Samit ja Oulu organisasjávnåjn Oulu-Samit. Oulu le Nuorttalij-Suoma stuorámus stáda, valla dat la Sámeednamá ålgolin. Máhttep aj nammadit ahte organisasjávnå Bárbsmu sámjida Suoma sissjelap, oarjjelap guovlojda, la stádan Tampere (Barbmu 2023).

Sárá-prosjækta Lappi Universitiehtan, mij la gehtjadam álmmugav Sámiid ruovttuoguovlu ålgolin urbanisierimperspektivjaj, gávnaj jagen 2015 lidjin da suoma suohkana ienemus sámjij jienastuslågon Sámiid ruovttuoguovlu ålgolin Helsinki (1294), Rovaniemi (1095) ja Oulu (919) (Heikkilä, Laiti-Hedemäki et al. 2019) – mij vuojnnet duodas indikasjávnåjt majt gávnnap suoma-sáme sivijla sebrudagá struktuvran.

⁴ Suohkana Enontekiö (Eanodat), Inari (Aanaar), Utsjoki (Ohcejohka) ja oase Sodankylä (Soadegilli).

2.4 Sáme urbanisierim Ruossjan

2.4.1 Dáhtá sáme urbanisierima birra Ruossjan

Nuorttarijkaj stáhtaj vuosstebiellen de járkij Sovjetlihtto tjerdalasjvuodav tjáledit nuppát væráltdoaro manjela. Gå uniávnna lähpaduváj de Ruossja aj dajna járkij. Dáj álmmuklähkämij li viesáda ietja ietjasa tjerdalasjvuodav ("nasjonalitiehtav") diededam, valla bessam li dåssju avtav tjerdalasjvuodav tjállet, ja ij moadda, vájku duohtha iellemin lij sihke sábme la ruossjalasj (*russkij*). Danen galggá vuorddet ilá binná sáme li tjáleduvvam, danen gå ij besa guokta tjerdalasjvuodajt tjállet, ja sæmmi båttå aj sovjeta ja ruossja álmmuklähkämij dáhtájda gulluji dåssju sij unneplågojs gudi duossti tjállet ahte e tjerdalasj ieneplåhkuj gullu. Gå diehtep gudi li ájgij tjadá Sovjetlihtov ja Ruossjav stivrrim, de ij la dát agev lähkám vuogas dahkat.

Dáj diedoj miltta hæhttup dádjadir ahte ruossja biele sámiij lähko gitta 1800-jagij lähpa ij la heva ávddánam – stádásin le lähkám 1.500 ja 2.000 ulmutjij gaskan (Overland og Berg-Nordlie 2012: 113–15, 121–22; Utvik 1985: 67). Návti I sjaddam vájku ienep sáme li riegádam gå jábmám, goappátja dá tälla li alep gå álmmugin ietján (Zavalko 2011: 201). Ruossja-sáme demografijjalasj ávddánime ganugahttem vuosedij juo jagen 1925 dutke Vasiliij K. Alymov (2006), guhti dáv tjielggij assimilierimprosessaj. Sivvan gå sáme álmmuk Sovjetlihton ja Ruossjan ij sjatta, le ahte assimilieriduvvi, jali gå statistihkan e vuojnnu danen gå ietjasa tjáledi juonga iehtjádin gå sábmen.

Ajtu li ruossja biele álmmuklähkämij dáhtá gálldo sáme urbanisierimduktamij mij vádnun Nuorttarijkaj ággudagán nuppát væráltdoaro manjela. Nuppen bielen vas ælla ruossja-sáme demografijja dutkij sáme jienastuslähko, gå ländan ij la Sámedigge. Moaddi li gæhttjalim sámedikkev ásadir Ruossjan, valla danen gå oajválattja li vuosteldam ja sáme ælla gaskanisá guorrasam, de ij la ájádus gudik goassak duohtan sjaddam (Berg-Nordlie 2017, 2018).

2.4.2 Ruossja-sáme urbanisierimprosessa

Ruossja biele Sámeednama urbanisierim le lähkám viek ietjálágásj gå nuorttarijkaj Sámeednamin. Vuostatjin li nuorttarijkaj Sámeednama urbána guovlo viek edna vuorrasabbo gå da ma li lullen: moaddásá dajs ásadvinn gaskan 1600 ja 1900 jagij, madi ruossja Sámen stáda ihtalin ábbálattjat 1900-lågo rájes. Nuppádin la ruossja biele Sámeednamij jáhtálam viek ållo ienep ulmutja oarjját ja sij li aij jáhtelappo boahztám. Goalmádin li ruossja biele sáme ienep gå sijá berraha nuorttarijkajn vásedam kollektivja nággojáhtemav, dan mudduj ahte nággojáhtema li vuoduslasj oasse sijá udnásj árroma histávrålasj duogátjis.

Jahketjuohtemálssoma bále ij lim ruossja biele Sámeednam ájn heva urbanisieriduvvam. Dålusj tjoahkkebájkijn dagu Guoládahka nuorttamerragáttén ja Kandalakša (Kánntlúhht) oarjján årrun birrusij 500 viesáda 1900-lågo álgon (Kol'skaja enciklopedija 2019a, b, c), ja ålles guovlo álmmuklähko lij dåssju 9.291 jagen 1897 (Demoscop ru 2023; Kiselev og Kiseleva 1987, 26). Jus dáv vuona biele Sámeednamin buohastahttá, de lidjin Trámsán aktu 7.000 viesáda jagen 1900 (Andresen 1994, 315). Tjuohtejagen mij tjuovoij rievda sihke demografijja ja sosio-økonomijjalasj dile viek ednagit ruossja biele sámijda vájven - danen gå Sovjet-stáhtta nákkuj jáhtálj edna álmmugav, industrialisierima ja militera tsieggima diehti guovlon (Kuropjatnik 2005: 178). Jagen 1926 lij ruossja biele Sámeednama álmmuklähko vargga guovte gierde gærddoduvvam, badjel 23.000 dåppe årrun dalloj, ja jagen 1939 lidjin guovlon ålles 291.178 viesáda. Valla sámiij lähko ittijí sæmmi lähkáj lassána: jagen 1897 lidjin birrusij 1.730 sáme birrusij 18,5% prosenta álmmugis, madi jagen 1939 lidjin 1.755 sáme 0,6 prosenta álmmugis (Demoscope. ru 2019a, b; 2023; Kiselev og Kiseleva 1987, 26).⁵

Sovjetlihto álgon lij muhtem lágásj "gidá" álrgoálmmukpolithkkaj, valla dat hiejteduvváj stalinisma vuolen (Berg-Nordlie 2015a, 2017). 1930-lågo gasskamutto rájes sáme ienebut ja ienebut nákkko baktu jáhtáljin ja sijá æladusá nákkko vuolen kollektiviseriduvvin, ja oajválattja gáddin aktivistajt gudi sáme ássijjt åvdedin, lehkusa sáme jali ruossjaga (Berg-Nordlie 2017; Kalstad 2009: 38–42; Kiseljov og Kiseljova 1987: 75; Kuznetsova 2006: 127–28; Sorokazjerdjev 2006: 61–67; Stepanenko 2003). Jus galggá statistihkjada jáhkket de sáme álmmuk járkij liehket rurála dán ájggudagán, valla dan miltta majt dálátjij lip oahppam assimilierima ja statistihkalasj vuojnnemahtesvuoda birra, de ep dal ållu dajda luohtedit (Afanasjeva 2013; Mustonen og Mustonen 2011b: 88–90, 2011c: 215; Overland og Berg-Nordlie 2012: 34–35; Demoscope.ru 2019c).

Nuppát væráltdoaro manjela álgadij Sovjetlihtto Ukrupnenie: «dåbmarahttema politihkka» ålles lihtov miehtáj, økonomijjalasj avtadagá ja årromsaje aktij biejaduvvin jali hiejteduvvin rudájt sæstátjít, buvtadimev lasedittjat, ja oajválattjaj kontrållav sebrudagá badjel nannitjít (Grant 1995: 124–25; Odzial 2008: 44–45). Historihkkára Anna Andersena miltta (Afanasjeva 2013, 31; 2019) járkij dát prosæssa ruossja biele Sámeednamin gitta jahkáj 1968, gå manjemus bále nákkko baktu álmmugav jáhtáljin.

⁵ Jage 1897 hárráj tjálleba Kiselev ja Kiseleva (1987) ahte ålles Ruossjan årrun 1.812 sáme, ja sijájs 1.724 årrun Kola ujezd mij Arkhangelsk-gouvernementaj gulluj (mij la háludadusá oasse mij sulástahttá ruossja biele Sámeednamav). Demoscop (2023) javllá lidjin 1.738 ulmutja loparskij jazyk sámegielajn iednegiellan Kola ujezdan. 1897-álmmuklähkáma tällajn li dávk vige vájku dal gákta gehtjat, danen lip járbbaðam sámiij lágov dánna 1.730 sámiida.

Viek áollo sáme avta ja säemmi tjoahkkebájkkáj jáhtáluvvin: Lovozero (Lujávv'n) Guoládaksuollu sissjelap ja lullelap oasen. Nággojáhtema ællim heva plániduvvam ja nievret tjadáuvvam, dassta sjaddin gássjelisuoda gádij, bargodisvuodajn ja ietjá sosiála gássjelisuodaj (Afanasyeva 2013: 54–59; Allemann 2010: 87–93; Overland og Berg-Nordlie 2012). Lujávre álmmuk ijj la nuuges stuorre váj dát máhttá urbána guovllon aneduvvat, valla ajtu vuojnnet dánna muhtem lágásj "semi-urbanisierimav" nákkó baktu: sáme hæhttujin málssot iellemvuogev ræjnárijs kompákta tjoahkkebájkkeiellemij.

Ællosujtto joarkeduvvá stáhtastivrridum, sovjetisieridum háme milta - ja dállo bádij aj sosiála ja kultuvralasj ærránibmáj mij muhtem mudduj sjiervijt tjuovvu: ienemus nissuna ettjin besa ællosujtuj sæbrrat, ja hæhttujin stuoves árruj bargojt válldet tjoahkkebájki ja stádajn. Moadda dutke li kommentierim dáv sosio-økonomijjalasj juohkemav ruossja sámijt guovte "stereotipalasj" ásijda: urbána stuovesárro nissun ja álmáj gut boahtsuj barggá. Dán juohkema vájkkudusáj gaskan li ah te moadda sáme álmmá ettjin mánájt oattjo vájku sihtin, ja ah te sáme nissuna válldujin ruossjalattjaj, man manjela álu tjuovoja ah te giella, kultuvra ja identitiehta málsoj ruossjalasjvuodajn báhtusin (Afanasyeva 2013: 56; Mustonen og Mustonen 2011b: 88; Overland og Berg-Nordlie 2012: 37, 52–57). Dán ájggudagán jáhtálin aj sáme ietjá urbána guovlojda skåvláj ja bargoj diehti: duodden regionála stuorra stádaj Murmansk (Murman lánn') ja dajda smávep stádajda ma li ruovdderahte milta Guoládaksuollu rastá, de nágina mannin Leningrad (St. Petersburg) gánnå Herzen-universitiehtan lij oahppofálaldahka gánnå unneplågoálmmuga dagu sámijn lij kvávttá skåvlláj besatjít (Overland og Berg- Nordlie 2012: 63–64).

Ruossja 2010-álmmuklåhkámin lidjin 1.599 sáme, gejs 651 (40.7 prosenta) lidjin "urbána" árro; madí 2021-álmmuklåhkámin lidjin 1.550 sáme, gejs 729 (47 prosenta) urbána álmmugij gullujin. Dánna aj vuojnep ah te urbána tjáleduvvam sáme lassáni sihke tállaj ja prosentásij hárráj. E gávnnu dáhtá ma dárkkelit tjielggiji jur gággú dát urbána ruossja sáme álmmuk árru, valla árvvedahtte álos árru Murmansk stádan, mij la guovlo økonomijjalasj ja politihkalasj guovdásj.

Jus galggá sivijla sebrudagáv indikáhturin adnet, dagu suoma bielen dagájma, de la ruossja sámij nuorajorganisasjávnná Sám' Nuraš edna dâjmajt tjadádam Murmansk stádan, ja ah te sisednamstáda Mončegorsk (Mončetuntur):an la sierra sáme organisasjávnná (Berg-Nordlie, Andersen og Dankertsen 2022). Mij guosská "tjoahkkebájkkáj" Lujávrre de da guokta ruossja-sáme oajvveorganisasjávnná OOSMO ja AKS ulmutjijt lâhkin jagen 2007 ja merustallin Lujávren árru birrusij 870 sáme (Berg-Nordlie og Andersen 2022). Dán lâhkuj gulluji dâssju dá guovte organisasjávnáj sebrulattja ja daj gaskan ælla máná gudi ælla ájn dævddám 18 jage.

2.5 Tjoahkkájgæsos: Majt diehtep stádasámij árromsaje birra – ja majt dajna máhtujn?

2.5.1 Gánnå li urbána sáme guovdásj bájke?

Gå galggap sáme urbanisierimav guoradallat de la tjuolmma gá miján ælla heva dáhtá vidjurij birra. Sáme tjerdalasjvuoda registrerimij mav dahkin nuppát væráltdoaro ávddála ij lim dågålasj, valla doaroj manjela hiejtin nuorttarijkaj álmmuklåhkåma tjerdalasjvuodav registrerimis - jur ávddál stuorra urbanisierimprosessa Nuorttarijkajn mij diedon sáme álmmugij aj vájkkudij, valla mij sámijda guosská de ælla miján heva diedo man stuorre dat prosæssa lij ja dan báhtusa birra.

Tjadádin sierra prosjevtajt váj áttjudin gávåv sáme demografijjalasj dile birra manjel gá álmmuklåhkåma tjerdalasjvuodav hiejtin registrerimis, valla dajn lidjin aj ráddjima maj diehti da ettjin heva hieba urbanisierimav studieritjít. Sovjetlihton joarkkin tjerdalasjvuodav registrerimin álmmuklåhkåmij, valla dåppe sáme tjielggasit ettjin állásit lágåduvá. Sovjetlihto hiejtedime manjela la Ruossja dájna vuogijn joarkkám, valla säemmi tjuolmaj. Nuorttarijkaj bielen li álu adnám iesjgenja geografijjalasj guovloj "sáme tállajt" buvtadittjat, valla dái guovloj ráddjima diehti li dáttja aj fáron materiálan, ja duodden báhtsá stuorra ja sjadde juogos sámijs. Guovloj rurála ráddjima diehti li sierralágásj hásstalusá jus sihtá dajt adnet ávvánis juoiddá substsastittjat urbána sámij birra.

Nuorttarijka sámij hárráj li sámedikkij jienastuslågo ihkap vuohkasamos vejulasjvuohta jus galggá sáme urbanisierimav kárttit. Galggá ajtu mujtet dát "válljimus" máhttá aj hállanit: guhtimusj sáme duodaj tjáledi ietjasa jienastuslåhkuj? Duodden ij jienastuslåhko dâssju vuosedu makta ulmutja li urbána guovlojda jáhtálam, dat vuoset aj stádaárruj identitiehta prosessaj birra. Urbána álmmuga sáme gáhhtsám álu gehtjaduvvá sáme urbanisierimprosessa oassen, valla dát la ajtu sierra fenomiedna gá rurála-urbána jáhtemprosæssa.

Dán kapihttalín lav sierraláhkáj jienastuslågo dáhtájt adnám gæhtjalit juoiddá substsastittjat makkir stáda li sáme urbanisierimij ájnnasabmusá, ja ietjá dutkamij ja tállamateriállaj, aktan sáme sivijla sebrudagá struktuvrraj gehtjadam. Vuojnnet ávdemus «hotspots» vuona biele Sámeednama urbanisierimin – jali ietjá bágoj javladum urbána sáme guovdásj guovlo – li nuorttalap stádasuohkan Tromsø (Romsa) ja dat suohkan Finnmarkon gánnå ienemus ulmutja árru: Alta (Áltá). Nuppát rájdon tjuovvu Hammerfest (Hámmárfeasta), Bodø (Bådåddjo/Buvvda), ja trønderij stuorrastáda Trondheim (Tråante). Svieriga biele Sámeednamin la Kiruna (Giron) stuorre, dan manjela tjuovvu Gällivare (Vahčir/ Vahtjer). Nuppát rájdon la stádasuohkan

Umeå (*Ubmeje/Upmeje*), aktan Luleå (*Luleju/Julev*) ja Skellefteå (*Syöldete*). Suoma biele Sámeednamin la Lappi oajvvestáda Rovaniemi (*Roavvenjárpa*) ájnnasamos urbána sadje. Mij guosská ruossja biele Sámeednamij de ij dáppe gávnnu jienastuslähko, valla moadda sáme li årrum stuorrasládaj Murmans (*Murman lánn*'), Sámeednama stuorámus stáda.

Duodden gávnnuji aj nágíng stáda Sáme ålggolin majt máhttá stádasáme "guovdásj bájkken" nammadit - bájke ma li viek ájnnasa sáme urbanisierimin ja gánnå moadda sáme årru. Dát guosská sierraláhkáj nuorttarijkaj oajvvestádajda. Jienastuslågo vuosedi Oslo (*Oslove*) dávk ij la "Vuona stuorámus sámestáda", valla le juogu de nuppádin jali goalmádin – dan duogen riekkni dåssju Oslo suohkanav jali váldá fárruj ienep suohkanijt birra váj váldá fárruj ållles tjoahkkebájkve mij vijjdán guhkás suohkana rájáj ålggolij. Svierigin la Stockholm (*Stuehkie*) dåssju "nuppát rájdon"-suohkan, valla jur dagu Oslo hárráj de boahtá oajvvestáda nuppát sadjáj jus válldep fárruj stuoráp geografijjalasj guovlov váj ållles tjoahkkebájkke boahtá fárruj. Suoman la jienastuslågo miltá dávk stuorra sáme álmmuk mij årru Helsinki (*Helsset*). Ruossja gáktuj galggá diehtet moadda sáme li jáhtálam skávlåj ja bargoj diehti metropávillåj St. Petersburg, mij la rijka ávdep oajvvestáda ja Ruossja nuorttalijalle rikkaoase guovdásj.

2.6 Oajvvadusá

Majt de galggá divna dáj diedoj? Jur dat la ienebut politihkalasj gá akademalasj gatjálvis. Politihkka l vuorodit, ja dáj diedoj miltá máhttá argumentierit ahte bierri vuorodit vissa stádajt gá galggá rudájt juollodit ja dájmajt jáhtuj biedjat stádasámi j hárráj. Gá politihkalasj mærrádusá galgi dagáduvvat, de li gal moadda vidjura majt galggá árvustallat, dáhtájs ij maná njuolggia linnja mærrádusájda. Danen li dán kapihtala "politihkalasj" oajvvadusá farra nanos alodime duon dán ássje birra ságastalátjat, ja muhtem ævtojt dáhkkidittjat:

- Gá galggá juoijddá mierredit mij galggá sáme gielajt, kultuvrav ja identitiehtav nannit, de bierri mujtet makkir stáda li urbána sámi "guovdásj bájke". Jus sihtá ahte dat mij mierreduvvá galggá ávkken nav moadda urbána sámijda gá ber máttelis, de máhttá stádaj gaskan differensierit.
- Urbanisierim la vuodulasj tendænssa ållles værældin, mij Sámeednamav ja sámijda l vágkkudam guhkiyt juo, ja mij vuojnet ij binno. Gá dát diehtá de bierri diededit jus sáme stádapolitihkka ienemusát galggá *binnedit* sámi j áhitemav stádajda, jali ávdemusát *doarjot* váj sáme giela, kultuvrra ja identitiehtta rijbbá urbána birrasin. Galggá aj diehtten liehket ahte gávnnuji vissa lágásj sámevuoda ma máhti ja *ma e máhte* rijbbat urbána birrasin (gehtja dágástallamav dáppe: Berg-

Nordlie, Dankertsen og Winsvold 2022c). Gáktu galggá politihkalattjat válljut jus galggá nannit sihke sjadde urbána sámevuodav ja rurála sámevuodav?

- Guhkes dárojduhttempolitika ja jáhtemporessaj diehti la stuorra oasen Sámeednamin duodaj viek unna álmmuk gudi li sámegielaga ja sáme, madi stádajn Sámeednama ålggolin li ienep sáme sjaddam. Sierraláhkáj sáme gudi nuorttarijkaj oajvvestádajn årru li sjaddam nav stuorra ja sjadde oassen sáme álmmugis váj gatjálvis sjaddá manen sáme álmmuk ij dagá juoijddá mij viehket dáj bájkij årro sámijt gielasa, kultuvrava ja identitiehtasa nannit.
- Åbbålattjat bierri kvalitatijva ja kvantitatijva dáhtájt ienebut gatjádittjat makkir guovloj, urbána ja rurála Sámeednama sisbielen ja ålgusjbielen, bierri vuorodit gá ulmme l sáme gielajt, kultuvrav ja identitiehtav nannit.

Ietjá gatjálvis le majt galggá iesj dáhtádilijen dahkat. Vássám ájgij dáhtágáldoj ráddjimij dávk ep máhte heva dahkat ietján gá diedulattja liehket, valla mij guosská dálásj ja boahtte ájge dutkamij de máhttá oajvvadit:

- Buoremus luluj jus miján lij rijkavijddásasj álmmuklåhkåm gánnå bæssá vásstedit nágín gatjálvisájda sámevuoda birra – duola dagu jus la sábme ja jus buktá sámástit.
- Dárbaj kvantitatijva dutkamprosjevtajt urbána sáme "guovdásj guovloj" ma máhti gávvidit gudi urbána sáme li. Gánnå stádajn årru, gásstá báhti, ma li sijá dábdomerka dagu áldar, giella, identitiehtta, sosio-økonomijja dille? Állu buoremus luluj jus lij ållles álmmugav guoradallat dáj suohkanij, valla moaddásijen dájs årru viek állo ulmusj, ja oasse sijájs gudi li sáme la viek unne. Danen la sámedikke jienastuslåho viek buorre vœtsak sámijt jávsåtjat.
- Ajtu ij la sámedikke jienastuslåho makkirak ållles gávvá sámijs, ja gatjálvis sjaddá aj guhtimusj sáme ælla dasi tjáleduvvam. Hällaj gus jienastuslåho makkirak guovlluj mav máhttá mihttit? Máhttá gus dáv kvantitatijva láhkáj kárttit? Gávnnuji oajvvadusá boahtsuj merkaj regisstarav jienastuslågo siegen dutkamij, váj oadtu ienep ávdåstiddje juohkusav.
- Ietjá dágástallam la ávdep álmmuklåhkåmijt viehken adnet, valla de galggá mujtet ij la agev navti ahte sámij mätoga sámásti jalik ávvánis li sáme. Dákkir "maneldisboahttij registar" máhttá gal viehken liehket jus ulmme ij la sáme sebrudagáv dutkat, valla jus ájggu gávnnet vejulasj sosiála ja haelso aktisasj vidjurijt sijájs gaskan gudi li sáme mättojs. Dát máhttá aj liehket vávve mij guosská ájnegrus ulmutijjt dutkat váni sijás gatjádallat ávddål álggá.

- letjá oajvvadus le ahte aktugasj ulmutja bessi ietja luojvoj tjáledit ietjasa sáme identitiehtav Álmmukregisstarij. Dát máhttá dáhtádilláj viehkken, valla jus dákkir register galggá dutkamij aneduvvat de galggá dasi miededit gá sisi tjálet. Gá vuojnnep gáktu dálátjj la mannam luojvoj sámegielakvuoda tjáledimijen de ep galga heva buoragit dán birra ájádallat – valla dát máhttá aj rievddat. Manjemus vejulasjvuoda gáktuj bierru buorebut diededit sihke dan birra ahte bæssá ietjas sámegiela máhtov tjáledit, ja manen dat la ávkken.

Vájku dal majt dahká, de vuojnnet sjaddá ájn ájnnasabbo urbána sámijt fárruj válldet gá tjoahkki ja åvddân buktá dáhtájt sáme álmmuga birra. Ij la desti dågålasj åvddân buktet dáhtájt ráddjidum rurála guovloj birra «sáme statistihkkan». Manjenagi gá urbána sáme álmmuk sjaddá de da konklusjåvnå majt mierret dákkir rurála dáhtáj milta ájn vil binnebut ållés sáme álmmugav åvdedit.

Girjálasjvuhta

- Afanasyeva, Anna (2013) "Forced Relocations of the Kola Sámi People." Mastergrad, UiT.
- (2019) "Boarding School Education of the Sami People in Soviet Union (1935–1989): Experiences of Three Generations." PhD, UiT.
- Alymov, Vasilij K. (2006) "Om samernas assimilering". Rantala, L. (red) *Dokument om de ryska samerna och Kolahalvön*, 41–43. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Andersen, Chris og Evelyn Peters (2013) "Conclusion: Indigenizing Modernity or Modernizing Indigeneity?" Peters, Evelyn og Chris Andersen (red) *Indigenous in the City: Contemporary Identities and Cultural Innovation*, 377–87. Vancouver: UBC Press.
- Andersen, Chris (2022) "Sámi Urbanization in the Global Currents of Indigenous Urbanization." Berg-Nordlie; Dankertsen, Astri og Marte S. Winsvold (eds) *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic countries and Russia*. New York. Berghahn
- Andresen, Astrid (1994) *Tromsø gjennom 1000 år, bind 2: Handelsfolk og fiskerbønder*, 1794–1900. (Tromsø kommune)
- Andresen, Astrid (2021) "Mellom politikk og geografi: Å være og å representere(s)." Andresen, Astrid; Evjen, Bjørg og Teemu Ryymä (red): *Samenes historie fra 1751 til 2010*, 305–358. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Askheim, Svein (2022a) "Vadsø – tettsted." Store Norske Leksikon.
URL: https://snl.no/Vads%C3%B8_-_tettsted
- Askheim, Svein (2022b) "Kirkenes." Store Norske Leksikon URL:<https://snl.no/Kirkenes>
- Aubert, Vilhelm (1978) "Den samiske befolkning i Nord-Norge. Sámi álb'mug Davvi-Norgas." Artikler fra Statistisk sentralbyrå, No. 107. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Axelsson, Per og Peter Sköld (red, 2011). *Indigenous Peoples and Demography: The Complex Relation between Identity and Statistics*. Oxford: Berghahn.
- Bárðmu (2023) «Stivra.» URL: <https://barbmu.wordpress.com/stivra/>
- Beach, Hugh (2007) "Self-Determining the Self: Aspects of Saami Identity Management in Sweden." *Acta Borealia* 24(1): 1–25.
- Berg-Nordlie, Mikkel (2015a) "Two Centuries of Russian Sámi Policy: Arrangements for Autonomy and Participation Seen in Light of Imperial, Soviet and Federal Indigenous Minority Policy 1822–2014." *Acta Borealia: A Nordic Journal of Circumpolar Societies* 32(1): 40–67.
- (2015b) "Representasjon i Sápmi: Fire stater, fire tilnæringer til inklusjon av urfolk i samstyring." Bjerklie, Bjørn og Per selle (red) *Samepolitikkens utvikling*, 388–418. Oslo: Gyldendal.
- (2017) "Fighting to be Heard—In Russia and in Sápmi Russian Sámi Representation in Russian and Pan-Sámi Politics, 1992–2014." PhD, UiT.
- (2018) "Substitution in Sápmi: Meta-Governance and Conflicts over Representation in Regional Indigenous Governance." Kropp, Sabine; Aasland, Aadne; Berg-Nordlie, Mikkel; Holm-Hansen, Jørn; Schuhmann, Johannes (red) *Governance in Russian Regions. A Policy Comparison*, 189–218. Cham: Palgrave Macmillan.
- (2021) "Sámi in the Heart": Kinship, Culture, and Community as Foundations for Indigenous Sámi Identity in Norway." *Ethnopolitics* 21, 2022, Issue 4
- og Anna Andersen (2022) "Cities in Sápmi, Sámi in the Cities: Indigenous "Urbanization in the Nordic Countries and Russia." Berg-Nordlie; Dankertsen, Astri og Marte S. Winsvold (eds) *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic countries and Russia*. New York. Berghahn
- ; Andersen, Anna og Astri Dankertsen (2022) "Urban Indigenous Organizing and Institution-Building in Norway and Russia: By and For Whom?" Berg-Nordlie, Mikkel; Dankertsen, Astri og Marte S. Winsvold (eds) *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic countries and Russia*. New York. Berghahn
- ; Dankertsen, Astri og Marthe S. Winsvold (2022a) "Introduction. Indigenousness and Urbanization." Berg-Nordlie, Mikkel; Dankertsen, Astri og Marte S. Winsvold (eds) *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic countries and Russia*. New York. Berghahn
- ; Dankertsen, Astri og Marthe S. Winsvold (2022a) «Conclusion. An Urban Future for Sápmi?» Berg-Nordlie, Mikkel; Dankertsen, Astri og Marte S. Winsvold (eds) *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic countries and Russia*. New York. Berghahn
- og Jo Saglie (2021) "Sametingsvalget 2017: Velgere, kretser, partier og politikk." Saglie, Jo; Berg-Nordlie, Mikkel og Torunn Pettersen (red) *Sametingsvalg: Tilhørighet, deltagelse, partipolitikk*, 65–98. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

- og Torunn Pettersen (2021) "De uregistrerte. Mennesker med samisk tilknytning utenfor Sametingets valgmannatall." Saglie, Jo; Berg-Nordlie, Mikkel og Torunn Pettersen (red) *Sametingsvalg: Tilhørighet, deltagelse, partipolitikk*, 65–98. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bergh, Johannes og Jo Saglie (2011) "Valgdeltagelsen ved sametingsvalg: Hvor viktig er tilgjengelighet?" Josefsen, Eva og Jo Saglie (red) *Sametingsvalg: velgere, partier, medier*, 85–111. Oslo: Abstrakt forlag.
- Bore, Ragnhild Rein (2023 – reelt publikasjonsår ikke indikert) "Samer og kvener i eldre folketellinger. Mannen er så vaskeekte lapp som i våre dager kan presteres." URL: <https://www.ssb.no/a/histstat/artikler/art-2006-02-06-01.html>
- Broderstad, Ragnhild og Kjetil Sørli (2012) "Bo- og flyttetrender i norske samiske kommuner gjennom 40 år i relasjon til sysselsetting". *Samiske tall forteller* No. 5. URL: https://www.regjeringen.no/contentassets/23ea877e01754aa1835abe963fa68f1e/samiske_tall_forteller_5.pdf
- Dankertsen, Astri (2022) "Young City Sámi in Norway and Sweden: Making Space for Urban Indigenous Identities." Berg-Nordlie, Mikkel; Dankertsen, Astri og Marte S. Winsvold (eds) *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic countries and Russia*. New York. Berghahn
- Demoscope.ru 2019a. "Census for the Russian Soviet Federative Socialist Republic, 1926." URL: http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac_26.php?reg=79.
- (2019b) "Census for the Union of Soviet Socialist Republics, 1939: Ethnic composition of the population by regions of Russia." URL: http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac_39.php?reg=42.
- (2019c) "Census for the Union of Socialist Soviet Republics, 1939: Distribution of urban and rural population by nationality and gender." URL: http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac_39_gs.php?reg=40andgor=1andSubmit=OK.
- (2023) URL: «First common census of the population of the Russian Empire, 1897. Distribution of the population by mother tongue and uezdy of the 50 provinces of European Russia» http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus_lan_97_uezd.php?reg=9
- Denis, Claude (1997) *We Are Not You: First Nations & Canadian Modernity*. Peterborough, ON: Bradview Press.
- Dorries, Heather; Henry, Robert; Hugill, David; McCreary, Tyler og Julie Tomiak (red), 2019) *Settler City Limits: Indigenous Resurgence and Colonial Violence in the Urban Prairie West*. East Lansing: Michigan State University Press.
- Evjen, Bjørg (2008) "Giftermål, næring og etnisk tilhørighet 1850–1930." Evjen, Bjørg og Lars Ivar Hansen (red) *Nordlands kulturelle mangfold. Etniske relasjoner i historisk perspektiv*, 239–72. Oslo: Pax.
- (2011) "Finn in Flux: 'Finn' as a Category in Norwegian Population Censuses of the Nineteenth and Twentieth Centuries." Axelsson, Per og Peter Sköld (red) *Indigenous Peoples and Demography: The Complex Relation between Identity and Statistics*, 163–72. Oxford: Berghahn.
- Gjerpe, Kajsa Kemi (2013) *The Best of Both Worlds: Conceptualising an Urban Sámi Identity*. Masteroppgave, Universitetet i Tromsø.
- Grant, Bruce (1995) *In the Soviet House of Culture: A Century of Perestroika*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Hansen, Lars Ivar (2015) "Befolkingens etniske sammensetning i Tromsø-området gjennom siste halvdel av 1800-tallet – hva folketellingene forteller – og ikke forteller." Pedersen, Paul og Torill Nysted (red) *City-Sáami – same i byen eller bysame? Skandinaviske byer i et samisk perspektiv*, 58–81. Kárásjohka-Karasjok: CálliidLágádus.
- Haugen, Morten Olsen (2022) *Røros – tettsted* URL: https://snl.no/R%C3%B8ros_-_tettsted
- Heikkilä, Lydia; Miettunen, Tuuli og Elsa Laiti-Hedemäki (2019) "Saamelaisalueen ulkopuolella asuvat saamelaiset." Heikkilä, Lydia; Laiti-Hedemäki, Elsa og Tuuli Miettunen (red, 2019) *Buorre eallin gávpogis. Saamelaisten hyvä eläma ja hyvinvointipalvelut kaupungissa*, 16–31. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Jansson, Ingejerd (2012) "Issues and plans for the disclosure control of the Swedish Census 2011." Paper presented at the Workshop on Statistical Disclosure Control of Census Data, Luxembourg, 19–20 April 2012.
- Johansen, Kevin; Rasmussen, Torkel; Aslaksen, Julie; Møllersen, Snefrid og Per Tovmo (2017) *Samiske tall forteller* 10.
- Johansen, Kevin; Rasmussen, Torkel; Aslaksen, Julie; Møllersen, Snefrid og Per Tovmo (2020) *Samiske tall forteller* 13
- Junka-Aikio, Laura (2014) "Can the Sámi Speak Now? Deconstructive Research Ethos and the Debate on Who Is a Sámi in Finland." *Cultural Studies* 30(2): 1–29.

- Kalstad, Albert (2009) *Dorogoj nadežd: Politika rossiskogo gosudarstva i položenie saamskogo naroda v Rossii (1864–2003)*. Murmansk: Murmanskoe knižnoje izdatel'stvo. (Bok skrevet av I. B. Cirkunov basert på notater fra avdød forfatter).
- Kiseljov, Aleksej A. og Tatjana A. Kiseljova (1987) Sovetskie Saamy. *Istoriya. Èkonomika*. Kul'tura. Murmansk: Murmanskoe knižnoje izdatel'stvo.
- Kol'skaja ènciklopedija (2019a) "Kola." URL: http://ke.culture.gov-murman.ru/slovnik/?ELEMENT_ID=95883.
- (2019b) "Kandalakša." URL: http://ke.culture.gov-murman.ru/slovnik/?ELEMENT_ID=95302.
- (2019c) "Umba." URL: http://ke.culture.gov-murman.ru/slovnik/?ELEMENT_ID=211463.
- Kuropjatnik, Marina S. (2005). *Korennye narody v processe social'nyh izmenenij*. St. Peterburg: Izdateł'stvo Sankt-Peterburgskogo Universiteta.
- Kuznetsova, V. (2006) "Oskyldig." Rantala, Leif (red) *Dokument om de ryska samera och Kolahalvön*, 127–128. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Laakso, Ari Martin (2016) "Critical Review: Antti Aikio and Mattias Åhrén (2014). A Reply to Calls for an Extension of the Definition of Sámi in Finland." *Arctic Review on Law and Politics* 5(1): 123–43.
- Länsman, Anne (2008) *Sámeigiella oaivegápotguovllus*. Helsset: Vehá datáittardeaddji. URL: https://www.syrjinta.fi/documents/10181/10850/31695_saamenkieli_paakaupunkiseudulla_lansman_saame.pdf/47fe4b93-88b1-41c5-99e4-b63edcd7f8c9; <https://syrjinta.fi/documents/25249352/34271292/Saamen+kieli+p%C3%A4%C3%A4kaupunkiseudulla.pdf/d9f2db2e-4310-4f52-a6a6-f4e70620f4b0/Saamen+kieli+p%C3%A4%C3%A4kaupunkiseudulla.pdf>
- Lehtola, Veli-Pekka (2005) "Research and Activism in Sámi Politics: The Ideas and Achievements of Karl Nickul towards Securing Governance for the Sámi." *Acta Borealia* 22(2): 153–69.
- Lindgren, Anna-Riitta (2015) "Samisk bland samer i Helsingfors." Nyseth, Torill og Paul Pedersen (red) *City-Saami: Same i byen eller bysame? Skandinaviske byer i et samisk perspektiv*, 237–60. Kárášjohka-Karasjok: CálliidLágádus.
- Mii Searvi (2019) "Roavvenjárgga sámi searvi MII rs – Rovaniemen saamelaisyhdistys MII ry." URL: <https://miisearvi.wordpress.com/>.
- (2011c) "Maps." Mustonen, Teru, and Kaisu Mustonen (red) *Eastern Sámi Atlas*. Vaasa: Oy Fram Ab.
- Nickul, Karl (1977) *The Lappish Nation: Citizens of Four Countries*. Indiana University Publication Uralic and Altaic Series No. 122.
- Nilsson, Ragnhild (2020) "The consequences of Swedish national law on Sámi self-constitution—The shift from a relational understanding of who is Sámi toward a rights-based understanding." *Ethnopolitics* 19(3), 292–310.
- NRK (2022) "De falske samene." URL: https://www.nrk.no/sapmi/xl/vil-vaere-same_-folk-i-frp-melder-seg-inn-i-sametingets-valgmannattall-uten-a-vaere-same-1.16150844
- Nyyssönen, Jukka. (2015). "Det samiske politiske etablissamentet og motmobiliseringen—konflikter om etniske kategorier i Finland." Bjerkli, Bjørn og Per Selle (red) *Samepolitikkens utvikling*, 359–87. Oslo: Gyldendal
- Odzial, Ljubov' A. (2008) "Gosudarstvennaja politika v otnošenii korennyh maločislennyh narodov Juga Dal'nego Vostoka (1950–1960gg.)" PhD Khabarovsk: *Det fjerne østens akademi for statstjeneste*
- Overland, Indra og Mikkel Berg-Nordlie (2012) *Bridging Divides: Ethno-political Leadership among the Russian Sámi*. New York: Berghahn.
- Pedersen, Paul (2015) "Veksten i den samiske velgerbefolknlingen og endringer i det samiske bosettingsmønsteret." Pedersen, Paul og Torill Nyseth (red) *City-Saami: Same i byen eller bysame? Skandinaviske byer i et samisk perspektiv*, 82–109. Kárášjohka: CálliidLágádusas.
- Peters, Evelyn og Chris Andersen (2013a) "American Indian Urbanization in the United States: Background." Peters, Evelyn og Chris Andersen (red) *Indigenous in the City: Contemporary Identities and Cultural Innovation*, 167–72. Vancouver: UBC Press.
- Pettersen, Torunn (2011) "Out of the Backwater? Prospects for Contemporary Sami Demography in Norway." Axelsson, Per og Peter Sköld (red) *Indigenous Peoples and Demography: The Complex Relation between Identity and Statistics*, 185–196. Oxford: Berghahn.
- (2015) "The Sámediggi Electoral Roll in Norway: Framework, Growth and Geographical Shifts, 1989–2009." Berg-Nordlie, Mikkel; Saglie, Jo og Ann Sullivan (red) *Indigenous Politics: Institutions, Representation, Mobilization*, 165–90. Colchester: ECPR Press.
- (2019) "Samene i Norge: 40 000 i 40 år?" URL: <https://samiskeveivisere.no/article/samene-i-norge-40-000-i-40-ar/>

- Rustad, Øyvind (2010) "Befolkningsutvikling i STN-området 1990–2010." *Samiske tall forteller* 3. Kautokeino: Sámi allaskuvla.
- Saamebarometri (2016) "Utredningar och anvisningar' 39/2016: Justisministeriet." URL: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78941/OMSO_39_2016_Saamebaro_120s.pdf?sequence=1&isAllowed=y p. 61.
- Samediggi.fi (2023) "Statistikka sámiid lohkumearis jagi 2019 Sámedikki válggain válmmaštuven." URL: <https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/?f=Dokumenttipankki%2FTilastoja>
- Sametinget.no (2019a) "Kan registrere samiske språk i Folkeregisteret." URL: <https://www.sametinget.no/Om-Sametinget/Arkiv-perioden-2016-2017/Pressemeldinger/Kan-registrere-samiske-spraak-i-Folkeregisteret>.
- (2021) "Valgmantall." URL: <https://sametinget.no/politikk/valg/sametingets-valgmannattall/sametingets-valgmannattall-2009-2019/>.
- (2023) "Sametingets valgmannattall 1989-2021" URL: <https://sametinget.no/politikk/valg/sametingets-valgmannattall/sametingets-valgmannattall-1989-2021>
- Sametinget.se (2019a) "Län-kommun-antal." URL: <https://www.sametinget.se/114029>
- (2023) "Statistik från sameröslängden" URL: <https://www.sametinget.se/6434>
- Sámiid Guovddássearvi (2019) "Lahttosearvit." URL: <https://samiidguovddassearvi.wordpress.com/lahttosearvit-jasenyhdistyket/>.
- SEG (2000) *Undersøkelse av bruken av samisk språk*. URL: https://sametinget.no/_f/p1/i10537133-cd33-43ad-b3f1-ead094c523a4/underskelse-av-bruken-av-samisk-sprak-2000.pdf
- Selle, Per; Semb, Anne Julie; Strømsnes, Kristin og Åsta Dyrnes Nordø (2015) *Den samiske medborgeren*. Oslo: Cappelen akademisk.
- Seurujärvi-Kari, Irja. (2005a.) "National identity: 'Saaminess.'" Kulonen, Ulla-Mailja; Seurujärvi-Kari, Irja og Risto Heikki Pulkkinen (red) *The Saami: A Cultural Encyclopaedia*, 234–236. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Severeide, Paul Inge (2012) "Stor befolkningsvekst, men hvordan fordeler den seg?" *Samiske tall forteller* 5. Kautokeino: Sámi allaskuvla. Sköld og Nordin 2015;
- Solstad, Karl Jan; Balto, Ánne Márge Varsi; Nygaard, Vigdis; Josefson, Eva og Marit Solstad (2012) *Samisk språkundersøkelse 2012* URL: https://sametinget.no/_f/p1/iff965545-71b1-4961-b915-3a3cd3b9ee61/samisk-sprakundersokelse-2012.pdf
- Sorokazjerdjev, Vladimir V. (2006) "Alymov och Den nordliga komiteen', Vasilij Alymov—samerans vän—folkets fiende." Rantala, L. (red) *Dokument om de ryska samera och Kolahalvön*, 61–66. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- SOU (1975) "Samerna i Sverige." URL <https://lagen.nu/sou/1975:99#sid89-img>
- SSB (2023a) *Endringer i kommuner, fylker og hele landets befolkning* (K) 1951 – 2023 URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/06913/tableViewLayout1/>
- SSB (2023b) *Areal og befolkning i tettsteder, etter statistikkvariabel, tettsted og år* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/04859/tableViewLayout1/>
- Statistikmyndigheten (2023) *Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968 – 2022* URL: https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101A/BefolkningNy/table/tableViewLayout1/
- Statistisk sentralbyrå (2011) "Different methods – comparable results." URL: <https://www.ssb.no/a/english/magazine/art-2011-11-14-03-en.html>.
- Stepanenko, Aleksandr (red, 2003) *Rasstreljannaja sem'ja (istoričeskie očerki okol'skikh saamov)*. Murmansk: Izzkustvo Rossii.
- Sveriges radio (2015) "Ex-presidenten säger upp sin rösträtt i Sametinget" URL: <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=6268385>.
- (2016) «Vem får kalla seg same?» URL: <https://sverigesradio.se/artikel/6596974>
- (2017) "Jokkmokk har störst andel röstberättigade." URL: <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=6668174>.
- (2021) «Väljarna ökar mest utanför Sápmi» URL: <https://sverigesradio.se/artikel/valjarna-okar-mest-utanfor-sapmi--4>
- (2022) «Vem i Finland ska ha rösträtt i Sametinget?» URL: <https://sverigesradio.se/artikel/vem-i-finland-ska-ha-rostratt-i-sametinget>

- Sønstebo, Anders (2018) "Samisk statistikk," Statistisk sentralbyrå. 2018. URL: https://www.ssb.no/befolkningsartikler-og-publikasjoner/_attachment/339026?_ts=16151cb7dd0.
- (2020). "Samiske tall forteller—faste tabeller." *Samiske tall forteller* 13. Guovdageaidnu: Sámi Allaskuvla.
- Sørlie, Kjetil, and Ann Ragnhild Broderstad (2011) *Flytting til byer fra distriktsområder med samisk bosetting*. Oslo/Tromsø: NIBR/UiT-Senter for samisk helseforskning.
- Takala, Anna og Tuomo Björksten (2014) "Finland's Flight from the Country." URL: <https://yle.fi/a/3-7677896>
- Tomiak, Julie; McCreary, Tyler; Hugill, David; Henry, Robert og Heather Dorries (2019) "Introduction: Settler City Limits." Dorries, Heather; Henry, Robert; Hugill, David; McCreary, Tyler og Julie Tomiak (red) *Settler City Limits: Indigenous Resurgence and Colonial Violence in the Urban Prairie West*, 1–24. East Lansing: Michigan State University Press.
- Tvedt, Knut Are (2023). "Oslo – tettsted." Store Norske Leksikon. URL: https://snl.no/Oslo_-_tettsted
- Utvik, Unni K. (1985) *Kolasamene. Fra tsarens undersåtter til sovjetiske borgere*. Hovedoppgave, Universitetet i Bergen.
- Willerslev, Rane (2010) "Urbanites without City: Three Generations of Yukaghirs Women." *Acta Borealia: Nordic Journal of Circumpolar Societies* 27(2):189–207.
- Zavalko, Sergey (2011) "Kola Sámi demographic analyses." Mustonen, Teru og Kaisu Mustonen (red) *Eastern Sámi Atlas*. Vaasa: Oy Fram Ab.

